

Diagnoza finansów gospodarstw domowych w największych miastach Polski

Beata Świecka, Marta Musiał*

Streszczenie: *Cel* – Pokazanie sytuacji materialnej polskich gospodarstw domowych w największych miastach w Polsce na tle kraju, ze szczególnym uwzględnieniem takich obszarów zarządzania finansami osobistymi, jak uzyskiwanie dochodów i wydatkowanie oraz oszczędzanie i zadłużanie się.

Metodologia badania – Prezentowane wyniki badań zostały pozyskane w ramach badań ankietowych przeprowadzonych w 7 największych miastach Polski, tj. Warszawa, Kraków, Łódź, Wrocław, Poznań, Gdańsk, Szczecin, w ramach realizacji projektu badawczego nr 2013/09/N/HS4/03697 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki. W badaniu wzięło udział 1086 respondentów. Do analizy zebranych danych wykorzystano statystyki opisowe, współczynniki korelacji oraz testy istotności statystycznej.

Wynik – Zweryfikowano pozytywnie postawioną w artykule hipotezę badawczą, która zakłada, iż poziom bieżących dochodów nie jest kluczowym wskaźnikiem kształtowania zamożności (zasobności) gospodarstw domowych.

Oryginalność/wartość – Artykuł zawiera wyniki badań pierwotnych dotyczących dochodów, wydatków, oszczędności i zadłużenia gospodarstw domowych w największych miastach Polski z odniesieniem ich do wybranych raportów badań wtórnych dotyczących całej Polski lub wybranych województw.

Słowa kluczowe: finanse gospodarstw domowych, finanse osobiste, oszczędzanie, zadłużanie się

Wprowadzenie

Badania gospodarstw domowych są jednym z nurtów badań w naukach społecznych, realizowanym od zarania dziejów, choć w ostatnich latach ulega znacznie większemu uszczegółowieniu i uaktywnieniu nowych kierunków badań w ww. zakresie. Celem artykułu jest analiza sytuacji materialnej polskich gospodarstw domowych w największych miastach w Polsce na tle kraju, ze szczególnym uwzględnieniem poziomu dochodów, struktury wydatków oraz oszczędności i zadłużane, pozwalających na identyfikację, diagnozę stanu finansów gospodarstw domowych. Na potrzeby artykułu przyjęto następującą hipotezę: Poziom bieżących dochodów nie jest kluczowym wskaźnikiem kształtowania zamożności (zasobności) gospodarstw domowych.

* dr hab. Beata Świecka, prof. US, Uniwersytet Szczeciński, Wydział Zarządzania i Ekonomiki Usług, Katedra Bankowości i Finansów Porównawczych, Zakład Finansów Osobistych i Behawioralnych, e-mail: beata.swiecka@wzueu.pl; dr Marta Musiał, Uniwersytet Szczeciński, Wydział Zarządzania i Ekonomiki Usług, Katedra Bankowości i Finansów Porównawczych, Zakład Finansów Osobistych i Behawioralnych, e-mail: marta.musial@wzueu.pl.

W opracowaniu wykorzystano elementy teoretyczne, jak również empiryczne, z wykorzystaniem badań wtórnych oraz pierwotnych, wykonanych z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety, realizowanych w 7 największych miastach Polski, tj.: Warszawa, Kraków, Łódź, Wrocław, Poznań, Gdańsk, Szczecin, w ramach realizacji projektu badawczego nr 2013/09/N/HS4/03697 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki. W badaniu wzięło udział 1086 respondentów. Do analizy zebranych danych wykorzystano statystyki opisowe, współczynniki korelacji oraz testy istotności statystycznej.

1. Finanse gospodarstw domowych – ujęcie teoretyczne

Gospodarstwo domowe jest najstarszym, najtrwalszym, jak również i najliczniejszym podmiotem gospodarczym, o bardzo dużej różnorodności. Sektor gospodarstw domowych obejmujący swoim zakresem, zarówno młodych, jak i starych, zdrowych, chorych, biednych i bogatych, o dużej, jak i nikłej wiedzy finansowej, osoby samotne, jak i w związku, będące w różnych cyklu życia. Gospodarstwo domowe jako podstawowa jednostka gospodarująca, dąży do zaspokojenia swoich potrzeb, które cechują się dużą zmiennością i różnicowaniem oraz ulegają przemianom zarówno w sferze struktury, jak i hierarchii, co ma przełożenie na ich finanse.

Sektor gospodarstw domowych jest niejednorodny, co następnie prowadzi do zróżnicowanych podziałów i klasyfikacji gospodarstw domowych oraz do problemów w analizie porównawczej (Hoffmeyer-Zlotnik, Warner 2009, s. 1–26).

Gospodarstwo domowe jest podmiotem badanym i analizowanym w wielu przekrojach i odsłonach, jednakże subdyscyplina jaką jawią się Finanse gospodarstw domowych są stosunkowo młodym działem nauki finansów. Generalnie w Polsce Finanse zostały wyłonione z nauk ekonomicznych dopiero w 2012 roku, zyskując tym samym możliwości rozwoju jako odrębnej dyscypliny naukowej. Choć osoby indywidualne, rodziny, gospodarstwa domowe są znaczącym podmiotem rynku pod względem ilościowym, jak i ważności w krwioobieggu gospodarki, finanse gospodarstw domowych funkcjonują nadal jako subdyscyplina niszowa. W literaturze przedmiotu usytuowane są w systematyce podmiotowej jako jedna z subdyscyplin, jednakże w znacznej większości krajowych publikacji, artykułów, analiz, raportów, dyskusji i rozważań, gospodarstwa domowe są w cieniu przedmiotu badań. W rozważaniach naukowych zwraca się baczniejszą uwagę na przedmiot badań, a nie na ich podmiot. Przykładem mogą być publikacje naukowe, które np. dotyczą podatków gospodarstw domowych umieszczone są w dziale finansów publicznych, a nie finansów gospodarstw domowych. Fakt ten świadczy o tym, że pomimo tego, że jej podmiot jest badany w wielorakim ujęciu, to jednak ta subdyscyplina naukowa jest nadal niedoceniana.

Nie tylko w Polsce, ale i na świecie naukowcy starają się podkreślić znaczenie finansów gospodarstw domowych (Campbell 2006, s. 1553–1604; Schuchardt i in. 2007, s. 61–69; Melicher, Norton 2005, s. 3; Garman i in. 2008, s. 4; Kapoor i in. 2004, s. 4; Swart 2007, s. 17).

Finanse gospodarstw domowych obejmują swoim zakresem najbardziej liczną grupę interesariuszy rynku. Wychodząc z założenia, iż zgodnie z klasyfikacją Europejskiego Banku Centralnego jak również Narodowego Banku Polskiego gospodarstwa domowe dzielą się na: osoby prywatne, indywidualni przedsiębiorcy i indywidualni rolnicy, to finanse gospodarstw domowych również można sklasyfikować według tego schematu na: finanse osobiste, finanse indywidualnych przedsiębiorców i indywidualnych rolników. Finanse gospodarstw domowych jako subdyscyplina naukowa uwzględnia badanie teoretycznych zjawisk i zależności. Należy jednak nadmienić, iż ma ona szerokie praktyczne zastosowanie w rzeczywistości gospodarczej. Przedmiot zainteresowań finansów gospodarstw domowych jest niezwykle obszerny, gdyż dotyczy zarówno: oszczędności, inwestowania, kredytowania, wydatkowania (konsumpcji), ubezpieczeń, podatków, dochodów, emerytur, zamożności itp.

Jednym z obszarów zainteresowań finansów gospodarstw domowych jest sytuacja finansowa, na którą składają się: wysokość uzyskiwanych dochodów, wielkość i struktura wydatków, wysokość zadłużenia, związana także z terminowym regulowaniem swoich wymagalnych zobowiązań wynikających zarówno z opłacenia rat kredytów i pożyczek, jak również z regulowania opłat masowych, alimentów, opłat z tytułu podatków, ubezpieczeń, komunikacyjnych itp. Istotne znaczenie w określaniu sytuacji finansowej gospodarstw domowych ma również poziom oszczędności. Sytuacja finansowa gospodarstw domowych nie jest efektem wyłącznie wielkości dochodów, ale również efektem poziomu zarządzania finansami, na który znaczący wpływ ma poziom wiedzy finansowej, będącej efektem edukacji finansowej¹.

Sytuacja finansowa może być zarówno dobra (korzystna) jak i zła (niekorzystna). Zarówno korzystna jak i niekorzystna sytuacja finansowa może mieć charakter ewolucyjny i/lub losowy. Na charakter ewolucyjny składają się świadome działania gospodarstw domowych, które są efektem decyzji finansowych, które w sposób stopniowy prowadzą z jednej strony do wzrostu zamożności, jak również stagnacji jak i ostatecznie, skrajnie do zubożenia. Utrzymywanie właściwych proporcji między dochodami, a wydatkami, kontrola nad bieżącymi wydatkami, racjonalne planowanie wydatków, odpowiedzialne użytkowanie kart kredytowych, posiadanie rezerwy finansowej prowadzi w efekcie do poprawy kondycji finansowej. Oprócz ewolucyjnego charakteru sytuacja w sferze finansów może mieć również charakter losowy, na który składają się wydarzenia, na które gospodarstwa domowe nie mają większego wpływu, jak np. utrata majątku w wyniku pożaru, kradzieży, powodzi, upadku rodzinnego biznesu, śmierci jednego z małżonków jako głównego żywiciela rodziny itp.

Sytuacja finansowa gospodarstw domowych jest efektem wielu działań i czynników. Z jednej strony zależy od wysokości otrzymywanych dochodów i pozostałych uposażeń,

¹ Edukacja finansowa była jednym z istotnych problemów ujętych w agendzie Komisji Europejskiej jeszcze przed ostatnim kryzysem finansowym. W ciągu ostatnich lat przeprowadzono wiele badań ukazujących znaczenie edukacji finansowej dla efektywnego zarządzania finansami osobistymi (zob. Lusardi, Mitchell 2011, s. 17–49; Sherraden 2013, s. 1–43).

z drugiej strony od wysokości i struktury wydatków, gdyż gospodarstwa wysoko uposażone, wydające całe swoje dochody na konsumpcję będą w złej kondycji finansowej, nie wspominając o sytuacjach, w których wydatki znacznie przekraczają wysokość dochodów. Istotne w tej sytuacji wydaje się więc posiadanie umiejętności w zakresie gospodarowania posiadanymi środkami i racjonalności w podejmowaniu decyzji konsumpcyjnych, kredytowych, oszczędnościowych i inwestycyjnych.

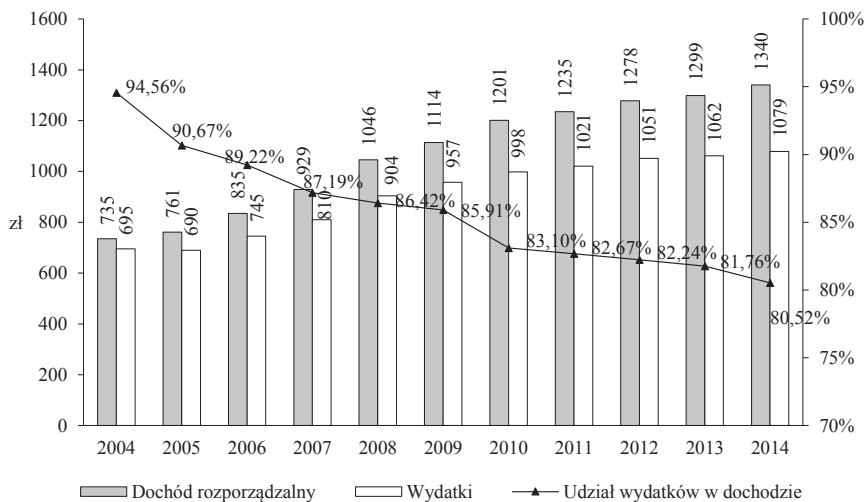
Jednym z kluczowym ekonomicznym mierników wpływających na sytuację finansową stanowią dochody gospodarstwa domowego. Mogą one pochodzić zarówno z pracy: w tym etatowej, z prowadzenia własnej działalności, a także z rent i emerytur, a także jako dochód rezydualny z inwestycji, oszczędności itp. Należy jednak nadmienić iż dochody wpływają na standard życia, poziom konsumpcji, możliwości zaspokajania potrzeb, jednakże nie zawsze na poziom zamożności. Nie wielkość dochodu świadczy o dobrej sytuacji finansowej, ale ta część dochodów, która nie jest wydatkowana na konsumpcję i zakumulowana w postaci oszczędności, zarówno rzeczowych, jak i finansowych. Im większy udział wydatków na konsumpcję, tym mniejsza zamożność. Na zamożność gospodarstw domowych wpływa wysokość posiadanych aktywów, na które składają się zarówno rzeczowe jak i finansowe składniki majątku. Rzeczowe składniki majątku to głównie nieruchomości, które w dużej mierze są głównym miejscem zamieszkania, jak również pozostałe nieruchomości nabywane w celach inwestycyjnych, jak również, środki transportu (samochody, motory itp.), jak również: sprzęt rtv, agd, biżuteria, dzieła sztuki, i inne rzeczy wartościowe. Aktywa finansowe obejmują m.in.: depozyty oszczędnościowe, udziały w funduszach inwestycyjnych, obligacje, akcje i inne.

2. Sytuacja gospodarstw domowych w świetle badań wtórnych

W świetle badań wtórnych sytuacja finansowa gospodarstw domowych w Polsce w 2014 roku była korzystniejsza niż w latach poprzednich, osiągając z jednej strony wyższe dochody i większą nadwyżkę nad wydatkami. Gospodarstwa domowe były też lepiej wyposażone w dobra trwałego użytkowania nowej generacji i zamieszkiwały nieco większe mieszkania. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na osobę ukształtował się w 2014 roku na poziomie 1340 zł i był realnie wyższy o 3,2% od dochodu z roku 2013. Realny wzrost dochodów wystąpił we wszystkich grupach społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych. Przeciętne miesięczne wydatki w gospodarstwach domowych na osobę w 2014 roku wyniosły 1079 zł, były realnie wyższe o 1,6% od wydatków z roku 2013 – stanowiły 80,5% dochodów (w 2013 r. – 81,7%) – rysunek 1 (GUS 2015b, s. 1 i n.).

Wydatki na towary i usługi konsumpcyjne wyniosły średnio 1032 zł i realnie były wyższe o 1,4% w stosunku do 2013 roku. Nadal najwyższy udział w strukturze wydatków ogółu gospodarstw domowych miały wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe – 24,4%. Poważną pozycję w wydatkach gospodarstw domowych stanowiły również wydatki na użytkowanie mieszkania lub domu, których udział w wydatkach ogółem spadł w porównaniu

do roku poprzedniego we wszystkich grupach gospodarstw domowych – dla gospodarstw ogółem o 0,7 do 20,1%. Największy spadek odnotowano w grupie rencistów – o 1,7 %, ale nadal ich udział był w tej grupie najwyższy wśród wszystkich grup społeczno-ekonomicznych (GUS 2015b, s. 1 i n.).

Rysunek 1. Poziom przeciętnych miesięcznych dochodów i wydatków na 1 osobę w gospodarstwie domowym oraz udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym w latach 2004–2014

Źródło: GUS (2015b).

Przeciętny majątek netto gospodarstwa domowego rozumiany jako aktywa minus pasywa w Polsce w 2014 roku, mierzony medianą, wyniósł 256,8 tys. zł. O rozumieniu wartości majątku netto decydują przede wszystkim aktywa rzeczowe, zgromadzone przez gospodarstwo domowe, w tym w przeważającej mierze wartość głównego miejsca zamieszkania (przeciętnie 282,6 tys. zł) oraz zasób majątku wynikającego z prowadzenia działalności gospodarczej (przeciętnie 219,7 tys. zł). Poszczególne aktywa rzeczowe były w zróżnicowanym stopniu w posiadaniu poszczególnych grup respondentów. Zdecydowana większość gospodarstw domowych była właścicielem głównego miejsca zamieszkania (76,4%) oraz pojazdów samochodowych (63,0%). Znacznie rzadziej gospodarstwa domowe deklarowały jako składniki swojego mienia inne nieruchomości (19,1%) czy też majątek z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej (18,8%). Cechą charakterystyczną polskich gospodarstw domowych jest zdecydowana dominacja aktywów rzeczowych (95,2% całego majątku). Wśród aktywów finansowych dominują tradycyjne depozyty bankowe (68,2% aktywów finansowych). Niewielki jest udział papierów wartościowych, funduszy inwestycyjnych i emerytalnych. Oszczędności gospodarstw domowych w ujęciu nominalnym (w III kw. 2015 r. wynosiły 5,2 mld zł) pomimo niskiego poziomu nadal cechuje trend spadkowy. Proces ten

trwa od połowy 2014 roku (NBP 2016, s. 15). Majątek silnie rośnie wraz z wykształceniem głowy gospodarstwa domowego. Majątek zwiększa się też wyraźnie wraz z wiekiem głowy gospodarstwa domowego, w okresie jego aktywności ekonomicznej, osiągając wartość największą, gdy głowa gospodarstwa domowego osiąga wiek 45–64 lata (304,5 tys. zł). Gospodarstwa domowe w Polsce należą do umiarkowanie majątnych na tle krajów strefy euro, dysponując przeciętnie majątkiem netto (61,7 tys. euro) stanowiącym ok. 56% mediany majątku netto przeciętnego gospodarstwa domowego w strefie euro (109,2 tys. euro). Najwyższym zasobem majątku netto w strefie euro, przypadającym na gospodarstwo domowe, wyróżniają się Luksemburg (397,8 tys. euro) oraz Cypr (266,9 tys. euro), zaś najniższe wartości majątku odnotowano dla Słowacji (61,2 tys. euro) i Niemiec (51,4 tys. euro). Głównym składnikiem majątku, decydującym o łącznej majątności gospodarstwa domowego, zarówno w Polsce jak i w krajach strefy euro, jest nieruchomości stanowiąca główne miejsce zamieszkania. Polska charakteryzuje się wyraźnie większym rozpowszechnieniem posiadania zamieszkiwanej nieruchomości (76,4%) w stosunku do przeciętnej dla strefy euro (60,1%). Fakt ten w przeważającym stopniu tłumaczy, dlaczego przeciętne polskie gospodarstwo domowe dysponuje majątkiem większym lub porównywalnym z krajami znacznie zamożniejszymi według miary PKB, gdzie posiadanie głównego miejsca zamieszkania jest mniej rozpowszechnione (np. Austria – 47,7%, Niemcy – 44,2%). Aktywa finansowe mają w przypadku polskich gospodarstw domowych (mediana 2,1 tys. euro) mniejsze znaczenie jako składnik ich całkowitego majątku niż ma to miejsce w strefie euro (mediana 11,4 tys. euro), stanowiąc ok. 5% łącznej wartości aktywów, wobec ok. 15% dla strefy euro (NBP 2015, s. 5 i dalsze).

Obciążenie długiem ma fundamentalne znaczenie dla sytuacji finansowej gospodarstw domowych. Łączna kwota zaległych płatności osób odnotowanych w Rejestrze Dłużników BIG InfoMonitor oraz Biurze Informacji Kredytowej wyniosła na koniec grudnia 2015 roku – 42,76 mld zł. Na sumę tę składały się między innymi niespłacone kredyty hipoteczne i konsumpcyjne, pożyczki z pozabankowych firm pożyczkowych oraz niezapłacone rachunki za usługi telekomunikacyjne, telewizję kablową, prąd, gaz, czynsz za mieszkanie, alimenty, grzywny sądowe, mandaty za jazdę bez biletu (InfoDług 2015, s. 6 i dalsze).

3. Metodyka badawcza

Badania ankietowe przeprowadzone zostały w 7 największych miastach Polski, tj. Warszawa, Kraków, Łódź, Wrocław, Poznań, Gdańsk, Szczecin², na początku 2015 roku w ramach realizacji projektu badawczego nr 2013/09/N/HS4/03697 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

Przyjmując dopuszczalny błąd na poziomie 5% ustalono, że należy przebadać m.in. 1067 gospodarstw domowych. W badaniu wzięło udział 1086 osób odpowiedzialnych

² Według danych GUS na dzień 1 stycznia 2011 r. w Polsce jest 7 miast ponad 400 000 mieszkańców.

za zarządzanie finansami osobistymi w swoich gospodarstwach domowych. Badania zostały przeprowadzone przy pomocy elektronicznego kwestionariusza ankiety (CAWI³) oraz papierowego kwestionariusza ankiety (PAPI⁴). Przy ankiecie bezpośredniej w badaniu pilotażowym zastosowano metodę doboru nielosowego, dobór jednostek typowych, w celu przetestowania kwestionariusza. Próba do badań bezpośrednich wylosowana została stosując metodę losowania warstwowego. Sposobem doboru respondentów w przypadku ankiety internetowej była metoda doboru werbunkowego, w postaci paneli dobrowolnych (Kaczmarczyk 2011, s. 98–100).

W próbie, zgodnie z przyjętymi założeniami badawczymi, znalazły się osoby powyżej 18 roku życia, które zarządzają/gospodarują finansami w danym gospodarstwie domowym w jednym z największych miast Polski. W badaniach uczestniczyło 62% kobiet i 38% mężczyzn. Respondentów w zależności od roku urodzenia podzielono na cztery pokolenia: pokolenie X⁵ (ok. 34%), pokolenie Y⁶ (ok. 51%), pokolenie osób dojrzałych⁷ (14%), pokolenie seniorów⁸ (1%). W kwestionariuszu wyróżniono 6 kategorii wykształcenia: podstawowe, zawodowe, średnie, pomaturalne, wyższe niepełne (licencjat/inżynier), wyższe. Największą grupę stanowili respondenci z wykształceniem wyższym i wyższym niepełnym. Analizując sytuację zawodową respondentów, warto zauważyć, iż większość z nich to osoby pracujące, natomiast emeryci i renciści stanowili niecałe 6%, tak samo jak osoby bezrobotne.

Oceniając swoją sytuację materialną w skali od 0 do 100 punktów, 2% respondentów oceniło ją na mniej niż 25 punktów, ok. 28% poniżej 50 punktów, ok. 71% poniżej 75 punktów, z czego wynika, iż 29% respondentów oceniło swoją sytuację materialną powyżej 75 punktów, co można uznać za bardzo dobrą ocenę.

4. Wyniki badań pierwotnych w kontekście badań wtórnych

W celu diagnozy stanu finansów gospodarstw domowych w największych miastach w Polsce, respondenci zostali poproszeni o podanie informacji na temat wybranych zmiennych finansowych, tj. miesięczne wydatki ogółem, miesięczne wydatki na żywność, wydatki stałe (wszystkie wydatki, które wynikają z wcześniej podpisanych umów np. opłaty za mieszkanie, prąd, wodę, telefon, Internet, kredyty, ubezpieczenia itp.), miesięczny dochód „na rękę”, miesięczne oszczędności, miesięczne opłaty związanie z zadłużeniem (raty kredytowe, pożyczki, spłaty karty kredytowej itp.), ratę kredytu hipotecznego (jeżeli gospodarstwo domowe ma zaciągnięty kredyt hipoteczny).

³ Ankieta CAWI (*Computer-Assisted Web Interview*) – badanie przeprowadzane za pośrednictwem Internetu.

⁴ Ankieta PAPI (*Paper & Pencil Interview*) – ankieta papierowa.

⁵ Osoby urodzone w latach 1967–1981.

⁶ Osoby urodzone w latach 1982–1995.

⁷ Osoby urodzone w latach 1948–1966.

⁸ Osoby urodzone przed 1948 rokiem.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego średni dochód gospodarstwa domowego per capita wyniósł w 2014 roku 1340 zł (GUS 2015a, s. 41), natomiast wśród badanej populacji – 2141 zł. W badanych największych miastach Polski średnie dochody gospodarstwa domowego per capita są wyższe od średniej krajowej i oscylują w przedziale od 1714 zł (Łódź) do 2565 zł (Warszawa) – tabela 1. Analiza testem Kruskala-Wallisa wykazała, że nie istnieją istotne statystycznie różnice w poziomie dochód gospodarstwa domowego per capita ze względu na zamieszkiwane przez respondentów miasto (Chi kwadrat = 14,5; $df = 6$; $p = 0,025$).

Tabela 1

Dochód gospodarstw domowych (gd) w największych miastach Polski (zł)

Miasto	Dochód gospodarstwa domowego <i>per capita</i>
Warszawa	2565
Kraków	2336
Łódź	1714
Wrocław	1830
Poznań	1717
Gdańsk	2102
Szczecin	2235

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych w ramach projektu badawczego nr 2013/09/N/HS4/03697 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

W następnej kolejności przedstawione zostaną wyniki dotyczące wydatków gospodarstw domowych. Średnia wydatki ogółem wśród badanych respondentów wyniosły 1296 zł *per capita*, podczas gdy średnia krajowa wynosi 1079 zł (GUS 2015a). Wśród badanych miast, największe wydatki ogółem ponoszą mieszkańcy Warszawy (1559 zł), Wrocławia (1469 zł) i Szczecina (1333 zł), a najmniejsze mieszkańcy Łodzi (1070 zł) – tabela 2. Analizując udział wydatków ogółem w dochodach ogółem wynika, iż dla całej badanej grupy udział ten wynosi 77%, a więc o 3,5 pkt. proc. mniej niż w przypadku danych dla całej Polski. Ponadto największym udziałem wydatków w dochodach charakteryzują się mieszkańcy Wrocławia (prawie 100%), Poznania (82%) i Szczecina (77%), natomiast najniższym Krakowa i Łodzi (70%) oraz Gdańska (68%). Udział wydatków na żywność w wydatkach ogółem wyniósł 37%. Największą część wydatków poświęcają na żywność mieszkańcy Krakowa (42%), natomiast najmniej mieszkańcy Szczecina (33%). Analiza testem Kruskala-Wallisa wykazała, że istnieją istotne statystycznie różnice w poziomie wydatków stałych gospodarstwa domowego per capita ze względu na zamieszkiwane przez respondentów miasto (Chi kwadrat = 18,5; $df = 6$; $p = 0,005$). Wydatki stałe są bardziej zróżnicowane aniżeli wydatki na żywność w zależności od miejsca zamieszkania respondentów, co związane jest z kosztami życia w danej miejscowości. Dla badanej grupy średnie wydatki stałe w Szczecinie wynoszą aż 1011 zł, podczas gdy w Poznaniu zaledwie 392 zł.

Tabela 2

Wydatki gospodarstw domowych (gd) w największych miastach Polski (zł)

Miasto	Wydatki ogółem <i>gd per capita</i>	Wydatki na żywność <i>gd per capita</i>	Wydatki stałe <i>gd per capita</i>
Warszawa	1559	383	654
Kraków	1208	418	530
Łódź	1070	357	504
Wrocław	1469	452	611
Poznań	1125	330	392
Gdańsk	1235	424	575
Szczecin	1333	419	1011

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych w ramach projektu badawczego o nr 2013/09/N/HS4/03697 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

Średni poziom oszczędności badanych gospodarstw domowych wynosi 34 427 zł (tab. 3). Analiza testem Kruskala-Wallisa wykazała, że nie istnieją istotne statystycznie różnice w poziomie oszczędności gospodarstwa domowego ze względu na zamieszkiwane przez respondentów miasto (Chi kwadrat = 7,85; *df* = 6; *p* = 0,249).

Tabela 3

Oszczędności gospodarstw domowych (gd) w największych miastach Polski (zł)

Miasto	Oszczędności ogółem gd
Warszawa	23 225
Kraków	47 623
Łódź	47 859
Wrocław	27 780
Poznań	32 034
Gdańsk	27 150
Szczecin	25 786

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych w ramach projektu badawczego o nr 2013/09/N/HS4/03697 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

Średnie miesięczne opłaty związane z zadłużeniem gd wynoszą 387 zł, miesięczna rata kredytów hipotecznych – 233 zł, a zadłużenie ogółem – 61 975 zł (tab. 4). Analiza testem Kruskala-Wallisa wykazała, że istnieją istotne statystycznie różnice ze względu na zamieszkiwane przez respondentów miasto w poziomie miesięcznych opłat związanych z zadłużeniem gospodarstwa domowego (Chi kwadrat = 34,00; *df* = 6; *p* = 0,000) oraz w poziomie zadłużenia ogółem gospodarstwa domowego (Chi kwadrat = 73,66; *df* = 6; *p* = 0,000).

Tabela 4

Zadłużenie gospodarstw domowych (gd) w największych miastach Polski (zł)

Miasto	Miesięczne opłaty związane z zadłużeniem gd	Miesięczna rata kredytów hipotecznych	Zadłużenie ogółem gd
Warszawa	443	387	38 999
Kraków	256	174	63 147
Łódź	163	133	122 084
Wrocław	606	290	83 698
Poznań	441	197	45 797
Gdańsk	484	76	50 254
Szczecin	403	250	71 503

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych w ramach projektu badawczego o nr 2013/09/N/HS4/03697 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

Tabela 5

Analiza korelacji pomiędzy zmiennymi finansowymi gospodarstw domowych w największych miastach Polski

Zmienne	Dochód gd <i>per capita</i>	Wydatki ogółem gd <i>per capita</i>	Wydatki na żywność gd <i>per capita</i>	Wydatki stałe gd <i>per capita</i>	Oszczędności ogółem gd	Miesięczne opłaty związane z zadłużeniem gd	Miesięczna rata kredytów hipotecznych
Dochód gd <i>per capita</i>							
Wydatki ogółem gd <i>per capita</i>	r = 0,452 p = 0,000						
Wydatki na żywność gd <i>per capita</i>	r = 0,535 p = 0,000	r = 0,479 p = 0,000					
Wydatki stałe gd <i>per capita</i>	r = 0,334 p = 0,000	r = 0,300 p = 0,000	r = 0,307 p = 0,000				
Oszczędności ogółem	r = 0,077 p = 0,914	r = -0,083 p = 0,249	r = -0,057 P = 0,422	r = -0,013 p = 0,859			
Miesięczne opłaty związane z zadłużeniem	r = 0,171 p = 0,016	r = 0,0156 p = 0,028	r = -0,025 p = 0,727	r = 0,151 p = 0,033	r = 0,023 p = 0,746		
Miesięczna rata kredytów hipotecznych	r = 0,019 p = 0,793	r = -0,002 p = 0,980	r = -0,093 p = 0,195	r = 0,033 p = 0,642	r = 0,086 p = 0,229	r = 0,345 p = 0,000	
Zadłużenie ogółem	r = 0,072 p = 0,315	r = -0,006 p = 0,933	r = -0,158 p = 0,026	r = 0,121 p = 0,090	r = 0,134 p = 0,60	R = 0,503 p = 0,000	r = 0,397 p = 0,000

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań zrealizowanych w ramach projektu badawczego o nr 2013/09/N/HS4/03697 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

Analizując korelacje pomiędzy badanymi zmiennymi finansowymi gospodarstw domowych wykazano istotną statycznie zależność m. in. pomiędzy dochodem gd *per capita*,

a zmiennymi dotyczącymi wydatków (szczegółowe poziomy istotności i wskaźniki korelacji zawarto w tab. 5). Nie wykazano natomiast zależności pomiędzy dochodem, a oszczędnościami gospodarstw domowych, co potwierdza postawioną w artykule hipotezę, iż poziom bieżących dochodów nie jest kluczowym wskaźnikiem kształtowania zamożności (zasobności) gospodarstw domowych.

Uwagi końcowe

Podsumowując, na podstawie badań wtórnych i pierwotnych przedstawiono sytuację materialną polskich gospodarstw domowych oraz wykazano, iż poziom bieżących dochodów nie jest kluczowym wskaźnikiem kształtowania zamożności (zasobności) gospodarstw domowych. Na podstawie badań pierwotnych wykazano statystycznie brak zależności pomiędzy dochodem gospodarstwa domowego a oszczędnościami gospodarstwa domowego, co oznacza, iż wysokość uzyskiwanych przez gospodarstwo domowe dochodów nie wpływa w istotny sposób na wysokość jego oszczędności. Inaczej mówiąc, gospodarstwa domowe, które uzyskują wyższe dochody niekoniecznie więcej oszczędzają.

Literatura

- Campbell J.Y. (2006). Household finance. *The Journal of Finance*, 61 (4).
- Garman E.T., Forgue R. (2008). *Personal Finance*. Houghton Mifflin Company.
- GUS (2015a). *Budżety gospodarstw domowych w 2014 r.* Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- GUS (2015b). *Sytuacja gospodarstw domowych w 2014 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Hoffmeyer-Zlotnik J.H.P., Warner U. (2009). Private household concept and their operationalisation in cross-national social surveys. *Metodoloski zvezki*, 6 (1).
- InfoDług (2015). *31 edycja ogólnopolskiego raportu o zaległym zadłużeniu i niesolidnych dłużnikach*. Warszawa: BIG InfoMonitor.
- Kaczmarczyk S. (2011). *Badania marketingowe. Podstawy metodyczne*. Warszawa: PWE.
- Kapoor J.R., Dlabay L.R., Hughes R.J. (2004). *Personal finance*. New York: McGraw-Hill.
- Lusardi A., Mitchell O.S. (2011). Financial literacy and planning: implications for retirement wellbeing. W: O.S. Mitchell, A. Lusardi (red.), *Financial Literacy: Implications for Retirement Security and the Financial Marketplace*. Oxford: Oxford University Press.
- Melicher R.W., Norton E.A. (2005). *Finance – introduction to institutions, investment, and management*. Danvers: John Wiley & Sons.
- NBP (2015). *Zasobność gospodarstw domowych w Polsce. Raport z badania pilotażowego 2014 r.* Warszawa: Departament Stabilności Finansowej. Narodowy Bank Polski.
- NBP (2016). *Sytuacja finansowa sektora gospodarstw domowych w III kw. 2015 r.* Warszawa: Instytut Ekonomiczny NBP.
- Schuchardt J., Bagwell D.C., Bailey W.C., DeVaney S.A., Grable J.E., Leech I.E., Lown J.M., Sharpe D.L., Xiao J.J. (2007). Personal finance: an interdisciplinary profession. *Financial Counselling and Planning*, 18 (1).
- Sherraden M.S. (2013). Building blocks of financial capability. W: J.M. Birkenmaier, M.S. Sherraden, J.C. Curley (red.), *Financial Capability and Asset Building: Research, Education, Policy, and Practice*. Oxford: Oxford University Press.
- Swart N. (2007). *Personal financial management*. New York: Creda Communication.
- Świecka B. (2014). Finanse osobiste jako subdyscyplina finansów. W: B. Świecka (red.), *Współczesne problemy finansów osobistych*. Warszawa: CeDeWu.

HOUSEHOLD FINANCE DIAGNOSIS IN MAJOR POLISH CITIES

Abstract: *Purpose* – Description of material situation of Polish households in major cities in Poland, with particular emphasis on areas such as managing personal finances to obtain income and spending and saving and borrowing.

Design/methodology/approach – The presented research results have been obtained in the framework of surveys conducted in the 7 major Polish cities, ie. Warsaw, Kraków, Łódź, Wrocław, Poznań, Gdańsk, Szczecin, in the framework of the research project No. 2013/09/N/HS4/03697 financed from the National Science Centre. The study involved 1086 respondents. Descriptive statistics, correlation coefficients, and tests of statistical significance were used for the analysis of the collected data.

Findings – Positively verified article research hypothesis, which assumes that the level of current income is not a key indicator of households wealth.

Originality/value – The article contains the results of primary research on revenue, expenditure, savings and household debt in the largest Polish cities, with reference to their chosen secondary research reports on all or selected Polish provinces.

Keywords: household finances, personal finance, saving, borrowing

Cytowanie

Świecka B., Musiał M. (2016). Diagnoza finansów gospodarstw domowych w największych miastach Polski. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 4 (82/2), 821–832. DOI: 10.18276/frfu.2016.4.82/2-70.